

**Załącznik nr 15
do Regulaminu konkursu nr RPMP.09.01.02-IP.01-12-010/16**

Załącznik nr 2
do Uchwały nr 151/2016
ZWM z dnia 2 lutego 2016 r.

Model mieszkań wspomaganych adresowanych do osób niepełnosprawnych intelektualnie

1. Wprowadzenie

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie modelu funkcjonowania mieszkań wspomaganych przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Przedstawiony model w szczególności charakteryzuje: odbiorców wsparcia, podstawowe funkcje mieszkania wspomaganego, a także standard działalności mieszkania wspomaganego, w szczególności w odniesieniu do warunków lokalowych mieszkania, usług w nim realizowanych oraz kadry i jej kwalifikacji.

Wsparcie mieszkańców w postaci mieszkań wspomaganych wpisuje się w Strategię Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020, kierunek polityki rozwoju - 6.3 Poprawa bezpieczeństwa społecznego: integrująca polityka społeczna. Jak zapisano w Strategii „Nowy model polityki społecznej powinien koncentrować się w równej mierze na niwelowaniu i przeciwdziałaniu różnorodnym formom wykluczenia społecznego”. Działania przyczyniać się mają „do zapobiegania występowaniu oraz niwelowania przejawów wykluczenia społecznego, kulturowego i ekonomicznego, szczególnie wobec takich grup jak: dzieci pochodzące ze środowisk zagrożonych, osoby niepełnosprawne, osoby starsze, rodziny wielodzietne”. Uruchamianie w regionie mieszkań wspomaganych o wysokim standardzie jest realizacją powyższych założeń strategicznych.

Wypracowany model ma charakter uniwersalny - wskazówki dotyczą mieszkań wspomaganych dla osób chorujących psychicznie, które mogą być prowadzone przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej, organizacje pożytku publicznego oraz inne podmioty prowadzące działalność społeczną, a także organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną,

ochotnicze hufce pracy oraz przedsiębiorców, tj. beneficjentów Poddziałania 9.1.1 i 9.1.2 Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 – 2020¹. Tym samym mieszkania wspomagane mogą być prowadzone w oparciu o środki własne samorządów lokalnych, budżety organizacji pozarządowych, środki europejskie, i wszelkie inne dostępne źródła finansowania tego typu usług. W przypadku współfinansowania mieszkań wspomaganych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego należy uwzględnić zasady wynikające z „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Regionalnego na lata 2014-2020” oraz pozostałych wytycznych i dokumentów wskazanych w regulaminach konkursów ogłaszanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020.

W opracowaniu zostały uwzględnione zapisy:

- ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej 2004 r. (tj. Dz. U. 2015 poz. 163 ze zm.), zwanej dalej ustawą o pomocy społecznej;
- rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2012 r. w sprawie mieszkań chronionych (Dz. U. 2012 poz. 305);
- ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. 2011 nr 231 poz. 1375 ze zm.), zwanej dalej ustawą o ochronie zdrowia psychicznego;
- klasyfikację obejmującą definicje i stopnie „upośledzenia umysłowego” sformułowane przez Światową Organizację Zdrowia w „Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób” (znane powszechnie jako ICD 10), a także przez Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne zawarte w „Podręczniku Diagnostyki i Statystyki”(kryteria diagnostyczne według DSM-IV).

W opracowanym modelu przyjęto definicję mieszkania wspomaganego zawartą w w/w dokumencie odnoszącym się do realizacji przedsięwzięć współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej w latach 2014-2020.² Definicja ta brzmi następująco:

Mieszkanie wspomagane – usługa świadczona w lokalnej społeczności:

- a) w postaci mieszkania chronionego, o którym mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej

---

¹ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020 [www.rpo.malopolska.pl]

² Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Regionalnego na lata 2014-2020 [www.mir.gov.pl]

lub

- b) w postaci mieszkania lub domu, przygotowującego osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zapewniającego pomoc w prowadzeniu samodzielnego życia. Mieszkanie lub dom może być prowadzone przez podmioty ekonomii społecznej. Może być prowadzone jako usługa mieszkania:
- i) treningowego, przygotowującego osoby w nim przebywające do prowadzenia samodzielnego życia. Usługa ma charakter okresowy i służy określonym kategoriom osób (w szczególności osobom opuszczającym pieczę zastępczą, osobom bezdomnym, osobom z zaburzeniami psychicznymi) w osiągnięciu częściowej lub całkowitej samodzielności m.in. poprzez trening samodzielności, poradnictwo, pracę socjalną lub inne usługi aktywnej integracji;
  - ii) wspieranego, stanowiącego alternatywę dla pobytu w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Usługa ma charakter pobytu stałego lub okresowego (w przypadku potrzeby opieki w zastępstwie za opiekunów faktycznych). Służy osobom starszym i osobom z niepełnosprawnościami, w szczególności osobom niesamodzielnym i wymagającym wsparcia w formie usług opiekuńczych.³

W związku ze wskazaną powyżej definicją, mieszkanie wspomagane może być prowadzone w następujących formach:

- pomocy określonej w art. 53 ustawy o pomocy społecznej tj. jako pomoc adresowana do osób, które ze względu na swoją trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebują wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki. Zdefiniowane w ustawie mieszkanie chronione jest formą przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub formą wsparcia zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę i zapewniającą warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną;
- innej pomocy w postaci mieszkania lub domu, mającej podobne cele i funkcje jak mieszkanie chronione wskazane w ustawie o pomocy społecznej, jednakże różniące się kwestiami formalnymi w zakresie:
  - a) podmiotów mogących prowadzić takie mieszkanie,
  - b) minimalnych wymogów dotyczących mieszkania.⁴

---

³ Ibidem

⁴Podstawowe uwarunkowania dotyczące mieszkań chronionych zdefiniowanych w ustawie o pomocy społecznej zawarte są w rozporządzeniu dotyczącym mieszkań chronionych.

Celem pobytu w mieszkaniu wspomaganym dla osób niepełnosprawnych intelektualnie może być zarówno usamodzielnienie osoby w nim mieszkającej, jak i zapewnienie osobie korzystającej z mieszkania wsparcia w celu zapobiegnięcia umieszczenia w placówce całodobowej opieki oraz umożliwienia dalszego przebywania w środowisku lokalnym. Ponadto ważnym celem jest kontynuowanie procesu rehabilitacji społecznej, ekonomicznej oraz uniknięcie wykluczenia społecznego, nabywanie i podtrzymywanie umiejętności przestrzegania norm społecznych, samoobsługi, codziennych sprawności. Zatem usługi świadczone w mieszkaniu wspomaganym, poza ukierunkowaniem na usamodzielnienie czy poprawę jakości życia, powinny również uwzględniać poprawę (lub utrzymanie) obecnego stanu psychofizycznego, przy jednoczesnym możliwie niezależnym, satysfakcjonującym funkcjonowaniu w lokalnej społeczności.

Mając na uwadze funkcje oraz cele mieszkania wspomaganego adresowanego do osób niepełnosprawnych intelektualnie, należy wskazać, że adresaci tej formy wsparcia, czas pobytu, oferowane usługi oraz kadra i jej kwalifikacje powinny być tożsame bez względu na to, czy mieszkanie wspomagane prowadzone jest na gruncie ustawy o pomocy społecznej czy jako inna forma wsparcia. Różnice pomiędzy tymi typami pojawiają się w kwestiach dotyczących organizacji mieszkania, procedury kwalifikacji osoby wnioskującej o pobyt w mieszkaniu do skorzystania z tej formy wsparcia oraz warunków lokalowych.

2. Organizacja mieszkania

2.1. Podmioty prowadzące

W przypadku mieszkań chronionych prowadzonych na podstawie ustawy o pomocy społecznej, zgodnie z art. 53 ust. 3 ww. przepisu, podmiotem prowadzącym mogą być:

- wszystkie jednostki organizacyjne pomocy społecznej określone w art. 6 pkt. 5 ustawy o pomocy społecznej, tj. m.in. ośrodek pomocy społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, dom pomocy społecznej, środowiskowy dom samopomocy;
- organizacje pożytku publicznego, o których mowa w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Mieszkania wspomagane nieprowadzone w oparciu o przepisy ustawy o pomocy społecznej zgodnie z zapisami uwzględnionymi w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 – 2020 mogą być tworzone przez:

- organizacje pozarządowe;

- podmioty ekonomii społecznej;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia oraz jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną;
- ochotnicze hufce pracy;
- przedsiębiorców.

2.2. Doświadczenie podmiotu prowadzącego

Podmioty prowadzące mieszkania wspomagane dla osób z niepełnosprawnością intelektualną (z wyłączeniem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz jednostek samorządu terytorialnego) powinny legitymować się doświadczeniem w działalności na rzecz tej grupy beneficjentów. Wskazane jest, aby działalność zapisana w dokumentach regulujących funkcjonowanie podmiotu prowadzącego mieszkanie dotyczyła osób niepełnosprawnych intelektualnie. Ponadto podmiot prowadzący powinien wykazać się doświadczeniem w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną lub na ich rzecz m.in. poprzez uprzednią realizację różnego rodzaju przedsięwzięć, realizowanych w ramach własnych zasobów lub prowadzonych na zlecenie organów administracji publicznej.

2.3. Regulamin mieszkania

Mieszkania wspomagane adresowane do osób niepełnosprawnych intelektualnie powinny działać na podstawie regulaminu przyjętego przez podmiot prowadzący, który powinien zawierać w szczególności:

- nazwę podmiotu prowadzącego oraz adres mieszkania,
- zasady formalno-prawne dotyczące przyjmowania mieszkańców,
- cele funkcjonowania mieszkania,
- organizację wewnętrzną mieszkania,
- prawa i obowiązki mieszkańców,
- szczegółowe zasady odpłatności.

W przypadku mieszkań chronionych prowadzonych na gruncie ustawy o pomocy społecznej zgodnie z art. 97 ust. 1 ww. ustawy opłatę za pobyt w mieszkaniu ustala podmiot kierujący w uzgodnieniu z osobą kierowaną, uwzględniając przyznany zakres usług. Opłaty nie ponoszą osoby, jeżeli dochód osoby samotnie gospodarującej lub dochód na osobę

w rodzinie nie przekracza kwoty kryterium dochodowego określonego w art. 8 ustawy o pomocy społecznej (wraz z obowiązującymi weryfikacjami). Szczegółowe zasady odpłatności za pobyt w mieszkaniu chronionym ustala w drodze uchwały organ jednostki samorządu terytorialnego prowadzącego lub zlecającego prowadzenie danego mieszkania.

W przypadku pozostałych mieszkań szczegółowe zasady odpłatności powinny być ustalone przez organ prowadzący mieszkanie i wpisane do regulaminu mieszkania. Wysokość odpłatności powinna być ustalana w odniesieniu do średniego miesięcznego kosztu utrzymania mieszkania w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Odpłatność za pobyt w mieszkaniu wspomaganym ustala się, w uzgodnieniu z osobą lub rodziną, której przyznano pobyt w mieszkaniu wspomaganym, uwzględniając sytuację zdrowotną, bytową i materialną. Z doświadczeń specjalistów pracujących w środowisku osób niepełnosprawnych intelektualnie (biorąc pod uwagę najczęstszą sytuację dochodową takich osób) wynika, że odpłatność za pobyt może wynosić od 0% do 25% kosztów utrzymania mieszkania w przeliczeniu na jedną osobę, a jednocześnie nie powinna przekraczać 40% dochodu mieszkańca.

3. Adresaci mieszkania

Odbiorcami pomocy w formie mieszkania o charakterze wspomaganym dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, którego dotyczy niniejsze opracowanie, są osoby upośledzone umysłowo, o których mowa w art. 3 pkt. 1 lit b) ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego. Jednocześnie (zgodnie z DSM-IV i ICD -10) niepełnosprawność intelektualna definiowana jest jako „istotnie niższy ogólny poziom funkcjonowania intelektualnego (IQ 70 i poniżej), który współwystępuje przy znacznych ograniczeniach w zachowaniu przystosowawczym w przynajmniej dwóch następujących obszarach zdolności: porozumiewanie się, troska o siebie, tryb życia domowego, sprawności społeczno-interpersonalne, korzystanie ze środków zabezpieczenia społecznego, kierowanie sobą, troska o zdrowie i bezpieczeństwo, zdolności szkolne, sposób organizowania wolnego czasu i pracy. Początek tego stanu musi wystąpić przed 18 rokiem życia”⁵.

Charakteryzując grupę adresatów mieszkań wspomaganym, należy ją rozpatrywać w dwóch ujęciach:

---

⁵American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV), Fourth Edition, Washington, DC, 1994, wydanie czwarte.

- „zdrowotnym”, tj. mającym na uwadze stopień upośledzenia umysłowego: lekki, umiarkowany, znaczny, głęboki i rodzaj schorzeń danej osoby⁶,
- „środowiskowym”, tj. mającym na uwadze miejsce, skąd dana osoba trafia do mieszkania wspomaganego oraz jej problemy natury socjalno-bytowej.

Do mieszkania wspomaganego przeznaczonego dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, biorąc pod uwagę rodzaj i zakres świadczonego wsparcia, a w szczególności cele jakie stawia się wobec osób tam trafiających, powinny być kierowane przede wszystkim:

- osoby pozostające w stałym procesie rehabilitacji społecznej,
- osoby posiadające sprawność psychomotoryczną umożliwiającą samodzielnie poruszanie się zarówno w mieszkaniu, jak i posiadające orientację i umiejętność poruszania się w terenie lub mające możliwość wyuczenia się poruszania na samodzielnych trasach,
- osoby niewymagające stałej, całodobowej specjalistycznej opieki innych osób,
- osoby mające przynajmniej częściową samoświadomość w zakresie swojego stanu zdrowotnego i własnego działania, pozytywnie nastawione do leczenia (w tym farmakologicznego) i procesu rehabilitacji psycho-społecznej,
- osoby posiadające możliwości i motywację do podjęcia prób i procesu usamodzielnienia, wypełniania ról społecznych oraz podtrzymywania proponowanego, adekwatnego do potrzeb procesu rehabilitacji społecznej, terapii i farmakoterapii,
- osoby znajdujące się w stabilnym stanie zdrowia (w przypadku występowania schorzeń współistniejących, w szczególności zaburzeń psychicznych, padaczki, a także innych mających wpływ na samodzielne funkcjonowanie), współpracujące ze specjalistą w zakresie leczenia,
- osoby ubezwłasnowolnione, o stabilnym stanie zdrowia i funkcjonowania społecznego, posiadające możliwości podjęcia odpowiedzialności za siebie i powrotu do pełni samodzielnych praw (celem zweryfikowania i wzmocnienia samodzielności i odpowiedzialności oraz podjęcia współpracy z rodziną w zakresie zniesienia ubezwłasnowolnienia lub jego zmiany z całkowitego na częściowe).

Adresatami tej formy pomocy nie powinny być:

---

⁶ Według „Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób” sformułowanej przez Światową Organizację Zdrowia.

- osoby z głębokim stopniem upośledzenia, wymagające stałej całodobowej opieki i obecności osób zapieniających opiekę,
- osoby uzależnione od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych,
- osoby z zaburzeniami psychicznymi spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych,
- osoby z ostrymi zaburzeniami psychotycznymi,
- osoby, które odmawiają aktywnego udziału w rehabilitacji społecznej, leczenia (farmakologicznego, terapii, konsultacji specjalistycznych: psychiatrycznych, neurologicznych),
- osoby, które przebywały w mieszkaniach chronionych/wspomaganych, lecz proces usamodzielnienia, aktywizacji i rehabilitacji psychospołecznej nie przyniósł oczekiwanych rezultatów z przyczyn bezsprzecznie zależnych od tych osób,
- osoby z wysokim poziomem agresji lub autoagresji, osoby z osobowością dysocjalną,
- osoby z dużymi zaburzeniami popędu seksualnego,
- osoby z wysokim zagrożeniem tendencjami samobójczymi.

Ze względu na kryterium miejsca, skąd dana osoba trafia do mieszkania wspomaganego, wyróżniamy następujących adresatów:

- osoby rekrutujące się ze środowiska lokalnego, dla których powodem udzielenia wsparcia może być:
  - trudna sytuacja w środowisku domowym uniemożliwiająca usamodzielnienie, a przebywanie w domu powoduje, że proces rehabilitacji społecznej jest nieskuteczny,
  - nadopiekuńczość ze strony członków rodziny,
  - zagrożenie bezdomnością;
- mieszkańcy domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, których stan zdrowia i poziom funkcjonowania intelektualnego wskazuje na możliwość samodzielnego funkcjonowania;
- osoby niepełnosprawne intelektualnie będące pacjentami szpitali psychiatrycznych, zakładów karnych, kierowani do mieszkania chronionego bezpośrednio po zakończeniu hospitalizacji/zwolnieni z zakładów karnych.

Mając na uwadze powyższe grupy adresatów oraz zapisy „Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020” można określić następujące typy mieszkań wspomaganych adresowanych do osób z niepełnosprawnością intelektualną:

- **mieszkanie (dom) skupiające się na pomocy środowiskowej** – adresowane do osób rekrutujących się ze środowiska lokalnego, stanowiące jeden z elementów wsparcia środowiskowego obok np. środowiskowych domów samopomocy, warsztatów terapii zajęciowej (odpowiadające mieszkaniu wspomaganemu o charakterze treningowym);
- **mieszkanie (dom) zastępujące przede wszystkim pobyt w domu pomocy społecznej (zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji usług)** – adresowane do mieszkańców domów pomocy społecznej przeznaczonych dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (odpowiadające mieszkaniu wspomaganemu o charakterze treningowym);
- **mieszkanie (dom) skupiające się na procesie leczniczym** – mające na celu przede wszystkim wsparcie w leczeniu osoby z niepełnosprawnością intelektualną; partnerem takiego mieszkania powinien być Środowiskowy Dom Samopomocy typu B, WTZ, lub inna forma wsparcia w rehabilitacji społecznej o charakterze środowiskowym (odpowiadające mieszkaniu wspomaganemu o charakterze treningowym);
- **mieszkanie (dom) stanowiące alternatywę dla pobytu w placówce zapewniającej całodobową opiekę** – m.in. w przypadku potrzeby opieki w zastępstwie za opiekunów faktycznych (odpowiadające mieszkaniu wspomaganemu o charakterze wspieranym).

W mieszkaniu wspomaganym mieszkać mogą wyłącznie osoby pełnoletnie. Wskazane jest również, aby w pierwszej kolejności do mieszkania wspomaganego trafiły osoby, które są objęte pomocą w ramach systemu wsparcia środowiskowego lub instytucjonalnego, tj.:

- uczestnicy środowiskowych domów samopomocy,
- uczestnicy warsztatów terapii zajęciowej,
- osoby objęte pomocą w formie specjalistycznych usług opiekuńczych,
- uczestnicy klubów i centrów integracji społecznej,
- mieszkańcy domów pomocy społecznej,
- osoby zatrudnione w zakładach aktywności zawodowej,

- osoby upośledzone umysłowo w stopniu lekkim i umiarkowanym.

Wyżej wymienione osoby stanowią priorytetową grupę adresatów mieszkania wspomaganego, mając na uwadze w szczególności zakres świadczanego wsparcia w mieszkaniu. Wskazane jest, aby przed udostępnieniem miejsca w mieszkaniu wspomaganym dobrze poznać kandydata oraz zdiagnozować jego kompetencje oraz umiejętność respektowania norm. W przypadku, gdy do mieszkania wspomaganego kierowane są osoby będące adresatami ww. usług istnieje większe prawdopodobieństwo dokonania prawidłowej kwalifikacji oraz osiągnięcia zamierzonych efektów.

Wskazane powyżej typy mieszkań o charakterze wspomaganym nie warunkują konieczności tworzenia mieszkań w oparciu tylko o jeden typ. Nie ma żadnych przeciwwskazań ku temu, aby w jednym mieszkaniu przebywały osoby wywodzące się z różnych środowisk, pod warunkiem dokonania odpowiedniej kwalifikacji osób przewidywanych do objęcia pomocą w tej formie.

Mieszkanie wspomagane powinno być profilowane i przeznaczone tylko i wyłącznie dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. W przypadku występowania niepełnosprawności skojarzonych, chorób współistniejących, w tym zaburzeń psychicznych, decyzja o skierowaniu do mieszkania wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością intelektualną powinna być poprzedzona konsultacją lekarza psychiatry, który stwierdzi stabilny stan zdrowia psychicznego, zaś w przypadku innych schorzeń odpowiedniego specjalisty. Równocześnie nie ma konieczności profilowania mieszkań pod kątem rodzajów schorzeń współistniejących. Kwestie te należy zostawić do dyspozycji podmiotu prowadzącego mieszkanie.

4. Kryteria kwalifikacji kandydatów do mieszkań wspomaganych

4.1. Mieszkanie chronione prowadzone na gruncie ustawy o pomocy społecznej

Najważniejszą kwestią w zakresie doboru osób do zamieszkania w mieszkaniu chronionym dla osób z niepełnosprawnością intelektualną jest dokonanie odpowiedniej kwalifikacji. Fundamentalną sprawą jest konieczność uczestnictwa przedstawicieli podmiotów prowadzących mieszkanie chronione w etapie rekrutacji i możliwość wyrażenia przez nich opinii co do możliwości przyjęcia danej osoby do mieszkania chronionego. Wydanie decyzji administracyjnej musi zostać poprzedzone rzetelną diagnozą w zakresie predyspozycji zdrowotnych i środowiskowych oraz pod kątem możliwości wspólnego zamieszkania z innymi osobami, które już mieszkają lub już zostały zakwalifikowane do zamieszkania w mieszkaniu chronionym.

Do mieszkania chronionego przyjmowane są osoby na podstawie:

- wniosku o przyznanie pomocy w formie pobytu w mieszkaniu chronionym dla osób z niepełnosprawnością intelektualną;
- wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez pracownika socjalnego właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej w miejscu zamieszkania lub miejscu pobytu osoby ubiegającej się o skierowanie do mieszkania chronionego;
- zaświadczenia lekarskiego wydanego przez lekarza prowadzącego, w tym lekarza rodzinnego, a w przypadku niepełnosprawności skojarzonych i występowania chorób współistniejących także lekarza specjalistę np. psychiatrę, neurologa, kardiologa (w przypadku osób z zespołem Downa) o występujących wskazaniach, bądź ograniczeniach występujących u osoby przyjmowanej oraz opinii psychologa;
- w sytuacji, gdy mieszkanie chronione prowadzone jest na zlecenie jednostki samorządu terytorialnego przez organizację pożytku publicznego osobę przyjmuje się do mieszkania na podstawie opinii organizacji prowadzącej mieszkanie. Opinia powinna być sporządzona pod kątem możliwości realizacji celów, mając na uwadze występujące u danej osoby schorzenia oraz pod kątem możliwości funkcjonowania danej osoby w placówce w stosunku do innych współmieszkańców;
- w sytuacji, gdy mieszkanie prowadzone jest przez dom pomocy społecznej, a osoba starająca się o przyznanie pobytu w mieszkaniu chronionym nie jest mieszkańcem tego domu, osobę przyjmuje się na podstawie opinii domu. Opinia powinna być sporządzona według analogicznych kryteriów jak w powyższym punkcie;
- uzgodnień zawartych pomiędzy pracownikiem socjalnym jednostki organizacyjnej pomocy społecznej prowadzącej mieszkanie chronione, a osobą ubiegającą się o wsparcie w mieszkaniu chronionym lub jej przedstawicielem ustawowym, które mają formę pisemną i określają:
  - cel pobytu,
  - okres pobytu,
  - rodzaj i zakres świadczonego wsparcia,
  - odpłatność osoby korzystającej ze wsparcia,
  - sposób usprawiedliwiania nieobecności w mieszkaniu chronionym,
  - zasady i sposób realizacji programu (planu) usamodzielnienia mieszkańca lub programu wspierania mieszkańca.

Przyznanie pomocy następuje w drodze decyzji administracyjnej wydawanej przez właściwy organ jednostki samorządu terytorialnego lub osobę upoważnioną w oparciu o przepisy ustawy o pomocy społecznej.

Korzystanie ze wsparcia w mieszkaniu chronionym prowadzonym przez niepubliczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej niedziałające na zlecenie odbywa się na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej z osobą korzystającą z pobytu w mieszkaniu chronionym lub jej przedstawicielem ustawowym.

W ramach procesu kwalifikacji osób do pobytu w mieszkaniu chronionym należy wyróżnić następujące etapy:

- wstępna rozmowa z przedstawicielem podmiotu prowadzącego mieszkanie chronione prezentująca osobie ubiegającej się o przyznanie wsparcia w mieszkaniu chronionym cele oraz zasady funkcjonowania mieszkania chronionego,
- ocena funkcjonowania społecznego dokonana przez pracownika socjalnego właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej sporządzona przy współudziale przedstawiciela podmiotu prowadzącego mieszkanie,
- ocena funkcjonowania dokonana przez lekarza prowadzącego lub psychologa określająca stopień sprawności psychofizycznej,
- dokonanie uzgodnień pomiędzy pracownikiem socjalnym podmiotu prowadzącego mieszkanie a osobą kierowaną do mieszkania chronionego przy współudziale opiekuna mieszkania chronionego,
- wydanie decyzji administracyjnej lub podpisanie umowy cywilnoprawnej w zależności od sposobu organizacji mieszkania chronionego.

4.2. Mieszkanie wspomagane nieprowadzone na gruncie ustawy o pomocy społecznej

W przypadku mieszkania nieprowadzonego na gruncie ustawy o pomocy społecznej przyznanie uprawnienia do pobytu nie następuje w drodze decyzji administracyjnej. W związku z powyższym decyzję o zakwalifikowaniu kandydata do pobytu w mieszkaniu wspomagany powinien podjąć podmiot je prowadzący. Wskazane jest, aby korzystanie z pobytu w mieszkaniu wspomagany odbywało się po podpisaniu umowy cywilnoprawnej zawartej pomiędzy podmiotem prowadzącym mieszkanie a osobą korzystającą z pobytu w mieszkaniu lub jej przedstawicielem ustawowym.

Do mieszkania tego typu kieruje się osoby na podstawie:

- wniosku o przyznanie pomocy w formie pobytu w mieszkaniu wspomagany;

- zaświadczenia lekarskiego wydanego przez lekarza prowadzącego, w tym lekarza rodzinnego, a w przypadku niepełnosprawności skojarzonych i występowania chorób współistniejących także lekarza specjalistę np. psychiatrę, neurologa, kardiologa (w przypadku osób z zespołem Downa) o występujących wskazaniach bądź ograniczeniach występujących u osoby przyjmowanej oraz opinii psychologa o osobie przyjmowanej;
- uzgodnień zawartych w formie pisemnej pomiędzy przedstawicielem podmiotu prowadzącego mieszkanie wspomagane a osobą ubiegającą się o wsparcie w mieszkaniu wspomaganym lub jej przedstawicielem ustawowym. Uzgodnienia powinny zostać sporządzone analogicznie jak w przypadku mieszkań chronionych prowadzonych na gruncie ustawy o pomocy społecznej, czyli powinny określać:
  - cel pobytu,
  - okres pobytu,
  - rodzaj i zakres świadczonego wsparcia,
  - odpłatność osoby korzystającej ze wsparcia,
  - sposób usprawiedliwiania nieobecności w mieszkaniu wspomaganym,
  - zasady i sposób realizacji programu (planu) usamodzielnienia mieszkańca lub programu wspierania mieszkańca.

W ramach procesu kwalifikacji danej osoby do pobytu w mieszkaniu wspomaganym wyróżnia się następujące etapy:

- wstępna rozmowa z przedstawicielem podmiotu prowadzącego mieszkanie prezentująca osobie ubiegającej się o przyznanie wsparcia w mieszkaniu wspomaganym cele oraz zasady funkcjonowania mieszkania wspomaganego,
- ocena funkcjonowania społecznego dokonana przez przedstawiciela mieszkania, sporządzona przy współudziale pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej (w przypadku gdy osoba ubiegająca się o pobyt w mieszkaniu wspomaganym objęta jest świadczeniami z pomocy społecznej),
- ocena funkcjonowania dokonana przez lekarza prowadzącego lub psychologa określająca stopień sprawności psychofizycznej,
- dokonanie uzgodnień pomiędzy przedstawicielem podmiotu prowadzącego mieszkanie wspomagane a osobą kierowaną do mieszkania wspomaganego, przy ewentualnym udziale pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej lub/i asystenta osoby niepełnosprawnej,

- podpisanie umowy cywilnoprawnej.

5. Pobyt w mieszkaniu

Okres, przez jaki osoby mogą korzystać z mieszkania wspomaganego uwarunkowany jest zakładanymi, indywidualnymi celami pobytu. Co do zasady, pobyt w mieszkaniu wspomaganym powinien być określony w czasie. Jednakże ze względu na różnorodność sytuacji kandydatów niewskazane jest określanie maksymalnego czasu pobytu, może to być wieloletnia forma wsparcia.

Pierwsza faza korzystania osoby z niepełnosprawnością intelektualną z mieszkania wspomaganego powinna mieć charakter pobytu próbnego, trwającego nie dłużej niż 3 miesiące.

Po zakończeniu okresu próbnego powinna być dokonana ocena sytuacji osoby korzystającej ze wsparcia w mieszkaniu. W przypadku mieszkania chronionego prowadzonego w oparciu o przepisy ustawy o pomocy społecznej oceny dokonują wspólnie pracownik socjalny właściwej jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, osoba korzystająca ze wsparcia w mieszkaniu chronionym i osoba odpowiadająca za realizację programu (planu) usamodzielnienia wyznaczona przez podmiot prowadzący mieszkanie chronione. W przypadku pozostałych mieszkań nie ma obowiązku uczestniczenia w ocenie pracownika socjalnego lub asystenta osoby niepełnosprawnej, natomiast jest wskazany jego udział.

W przypadku sporządzenia pozytywnej oceny następuje przedłużenie pobytu w mieszkaniu. Kolejnych ocen realizacji programu (planu) dokonuje się nie rzadziej niż raz na 3 miesiące. W zależności od dokonanej oceny zmianie ulec może zakres oraz rodzaj świadczonego wsparcia.

W szczególnych przypadkach pobyt w mieszkaniu wspomaganym może być przyznany na czas nieokreślony. Możliwe jest to w sytuacjach, gdy z realizacji programu (planu) usamodzielnienia wynika, że dana osoba nie rokuje możliwości samodzielnego zamieszkania, np. ze względu na poziom funkcjonowania intelektualnego, wiek czy sytuację materialną, rodzinną, schorzenia współistniejące, natomiast mieszkaniowiec funkcjonuje pozytywnie w ramach aktualnie świadczonego wsparcia.

Brak współpracy w realizacji programu (planu) usamodzielnienia lub nieprzestrzeganie regulaminu mieszkania wspomagane może stanowić podstawę do skreślenia osoby z listy mieszkańców.

6. Lokalizacja mieszkania

Ze względu na fakt, że jednym z głównych celów realizowanych w mieszkaniu wspomagany jest integracja osób z niepełnosprawnością intelektualną ze środowiskiem oraz stworzenie warunków zbliżonych do warunków, w jakich funkcjonują osoby zdrowe, wskazane jest, aby mieszkanie to było zlokalizowane samodzielnie w środowisku lokalnym. Mieszkania wspomagane mogą być ulokowane zarówno w zabudowie jednorodzinnej, jak i wielorodzinnej.

W przypadku mieszkań tworzonych przez domy pomocy społecznej na potrzeby ich mieszkańców możliwe jest, aby mieszkanie było ulokowane w niezbyt znacznej odległości od domu pomocy społecznej, jednakże poza jego terenem. Z jednej strony rozwiązanie takie umożliwi pełniejsze korzystanie z zasobów domu pomocy społecznej, a z drugiej – pozwoli na życie w integracji z społecznością lokalną.

7. Pożądane warunki lokalowe

Podmiot prowadzący mieszkanie wspomagane dla osób z niepełnosprawnością intelektualną musi dysponować lokalem, posiadającym uregulowaną sytuację prawną (np. umowę najmu, umowę użyczenia, umowę dzierżawy lub prawo własności) gwarantującym bezpieczeństwo osób korzystających.

Mieszkanie chronione prowadzone na podstawie ustawy o pomocy społecznej musi spełniać minimalne standardy określone w rozporządzeniu w sprawie mieszkań chronionych. Jednakże, mając na uwadze cel pobytu w mieszkaniu wspomagany, wskazane jest rozszerzenie wymaganych standardów.

Rekomendowane warunki lokalowe przedstawiają się następująco:

- mieszkanie znajduje się w budynku zapewniającym spokój i bezpieczeństwo mieszkańcom;
- w mieszkaniu znajduje się (obok innych pomieszczeń) co najmniej jeden pokój jednoosobowy;

- pokoje w mieszkaniu są przeznaczone dla nie więcej niż dwóch osób;
- w pokoju mieszkalnym znajdują się co najmniej: łóżko lub tapczan z pościelą, szafka przyłóżkowa, szafa na ubrania, krzesło lub fotel, stolik;
- w mieszkaniu znajduje się pokój dzienny oraz przestrzeń komunikacji wewnętrznej;
- w mieszkaniu znajduje się łazienka, w której znajduje się wanna lub natrysk lub wyodrębniona toaleta;
- w mieszkaniu znajduje się kuchnia lub aneks kuchenny wyposażony co najmniej w zlew, lodówkę, czajnik oraz urządzenie umożliwiające przygotowanie ciepłych posiłków np. kuchenkę gazową oraz sprzęty niezbędne do przygotowywania i spożywania posiłków;
- w mieszkaniu znajduje się pralka;
- w mieszkaniu istnieje możliwość korzystania z komputera z dostępem do internetu;
- na wyposażeniu mieszkania znajduje się telefon;
- minimalna powierzchnia użytkowa na jedną osobę jest równa lub wyższa niż 12 m²;
- w przypadku gdy mieszkańcem jest osoba (osoby) poruszająca się na wózku inwalidzkim niezbędne jest by mieszkanie pozbawione było barier architektonicznych;
- w razie możliwości wskazane jest wyodrębnienie w mieszkaniu dodatkowego pomieszczenia lub przestrzeni do prowadzenia rozmów indywidualnych, pełnienia dyżurów, w tym dyżurów nocnych przez opiekunów czy asystentów osoby niepełnosprawnej opiekujących się mieszkańcami. Dyżur nocny nie jest związany z wymogiem bezsennego czuwania.

Mieszkanie chronione prowadzone na gruncie ustawy o pomocy społecznej powinno być przeznaczone dla nie mniej niż trzech osób, natomiast pozostałe mieszkania lub domy o charakterze wspomagającym nie są objęte tą restrykcją. Rekomenduje się natomiast, aby maksymalna liczba mieszkańców (w każdym typie mieszkania wspomagane) nie przekraczała pięciu osób. Mieszkania mogą mieć charakter koedukacyjny, jednakże w jednym pokoju wieloosobowym nie powinny mieszkać osoby różnej płci, z wyjątkiem rodzin.

8. Usługi realizowane w mieszkaniu

Rodzaj oraz zakres usług świadczonych w mieszkaniu wspomagającym powinien być dostosowany do indywidualnych potrzeb mieszkańców, z uwzględnieniem zapisów zawartych w uzgodnieniach oraz w indywidualnym programie (planie) usamodzielnienia.

W mieszkaniu wspomaganym dla osób z niepełnosprawnością intelektualną powinny być realizowane następujące usługi:

- Praca socjalna – usługa o charakterze obligatoryjnym skierowana na wzmacnianie lub odzyskiwanie zdolności do funkcjonowania osoby niepełnosprawnością intelektualną w społeczeństwie.
- Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności psychologiczne i prawne. Poradnictwo prawne realizowane jest poprzez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach prawa. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest poprzez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo powinno być nakierowane na umożliwienie samodzielnego rozwiązania problemu lub wskazanie konkretnego rozwiązania i wytycznych do jego zrealizowania.
- Nauka lub podtrzymanie posiadanego poziomu sprawności w zakresie samoobsługi, samodzielności życiowej, rozwijania kontaktów społecznych oraz pełnienia ról społecznych, pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym, realizacji kontaktów społecznych, zagospodarowania czasu wolnego, z wykorzystaniem usług dostępnych w środowisku lokalnym, które mogą być realizowane poprzez:
  - trening umiejętności praktycznych, którego celem jest nabywanie, rozwijanie lub wzmacnianie samodzielności w zakresie doskonalenia podstawowych czynności dnia codziennego (np. pranie, suszenie odzieży, sprzątanie, korzystanie z urządzeń elektrycznych);
  - trening higieny, którego celem jest nabywanie, rozwijanie lub wzmacnianie działań w zakresie utrzymania higieny ciała oraz estetycznego wyglądu zewnętrznego;
  - trening kulinarny, którego celem jest nabywanie, rozwijanie lub wzmacnianie umiejętności niezbędnych do życia, jak nauka gotowania, przechowywania żywności itp.;
  - trening finansowy, którego celem jest rozwijanie umiejętności planowania i wydatkowania dostępnych środków finansowych;
  - trening umiejętności spędzania czasu wolnego realizowany poprzez rozwijanie zainteresowań literaturą, audycjami radiowymi, telewizyjnymi, internetem, udział w spotkaniach towarzyskich i kulturalnych, wspólne wyjścia do kina i teatru;
  - trening interpersonalny, którego celem jest nauka rozwiązywania konfliktów i problemów osobistych, ćwiczenie i nauka zachowań w określonych sytuacjach, rozwój umiejętności społecznych;

- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych;
- trening autonomii decyzyjnej według modelu wspieranego podejmowania decyzji.
- Pomoc w ubieganiu się o uzyskanie mieszkania – działanie adresowane do osób, które objawiają możliwość samodzielnego funkcjonowania.
- W przypadku gdy mieszkańcem jest osoba (osoby) niepełnosprawna ruchowo, konieczne jest zapewnienie pomocy w przemieszczaniu się.

Usługi pracownika socjalnego oraz poradnictwa i ewentualnie asystenta osoby niepełnosprawnej dla poszczególnych mieszkańców powinny być świadczone łącznie nie rzadziej 3 dni w tygodniu w wymiarze co najmniej 40 godzin miesięcznie.

Pozostałe usługi powinny być świadczone w zależności od potrzeb, w wymiarze wynikającym z celów planowanych do osiągnięcia, jednak nie mniej niż łącznie 2 godziny tygodniowo.

9. Kadra oraz jej kwalifikacje

Główną osobą odpowiedzialną za realizację programu (planu) usamodzielnienia mieszkańca jest **opiekun mieszkania**, mogący również pełnić funkcję asystenta osoby niepełnosprawnej. Jego działalność powinna mieć charakter koordynujący, a do jego zadań powinien należeć w szczególności:

- nadzór nad organizacją mieszkania – podejmowanie działań o charakterze administracyjnym związanych z bezpośrednim zarządzaniem mieszkaniem, w tym także sprawowanie opieki nad właściwym użytkowaniem mieszkania przez jego mieszkańców;
- bieżące monitorowanie poziomu funkcjonowania społecznego i stanu zdrowia mieszkańców i reagowanie w sytuacji pogorszenia się stanu zdrowia czy zaprzestania zażywania leków;
- współpraca i wspieranie mieszkańców w rozwiązywaniu ich problemów, w szczególności udzielanie pomocy i wskazywanie sposobów załatwiania bieżących spraw codziennych, osobistych i urzędowych;
- uczestnictwo i koordynacja w realizacji usług świadczonych w mieszkaniu wspomaganym;
- wspieranie i kontrola mieszkańca w realizacji programu (planu) usamodzielnienia lub programu wsparcia oraz dokonywanie oceny sytuacji mieszkańca warunkującej zakres i rodzaj świadczonego wsparcia;

- współpraca z rodzinami mieszkańców;
- pomoc w rozwiązywaniu konfliktów pomiędzy mieszkańcami – rola mediatora;
- kontrola przestrzegania praw i obowiązków przez mieszkańców.

Opiekun mieszkania wspomaganego powinien mieć:

- wykształcenie co najmniej średnie;
- kwalifikacje w zakresie mającym zastosowanie przy świadczeniu usług w mieszkaniu wspomaganym, preferowane są osoby wykonujące zawód: psychologa, pedagoga, pracownika socjalnego, pielęgniarki, terapeuty środowiskowego czy zajęciowego, asystenta osoby niepełnosprawnej;
- co najmniej dwuletni staż pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Do stażu pracy poza zatrudnieniem na podstawie umowy o pracę zalicza się wykonywanie usług w oparciu o umowy cywilnoprawne, odbyte staże, praktyki oraz wolontariat.

Opiekun mieszkania wspomaganego powinien być zatrudniony w wymiarze nie niższym niż cztery godziny dziennie, na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej.

Rekomenduje się również, aby w mieszkaniu wspomaganym ponadto był zatrudniony na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej pracownik socjalny lub asystent osoby niepełnosprawnej. Wymiar jego pracy powinien być zależny od indywidualnych potrzeb mieszkańców. Praca socjalna powinna być świadczona przez osobę spełniającą kryteria określone w ustawie o pomocy społecznej. Ponadto wymagany jest co najmniej półroczny staż w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Do stażu poza zatrudnieniem na podstawie umowy o pracę zalicza się wykonywanie usług w oparciu o umowy cywilnoprawne, odbyte staże, praktyki oraz wolontariat.

W przypadku braku możliwości zatrudnienia własnego pracownika socjalnego lub asystenta osoby niepełnosprawnej dopuszcza się możliwość korzystania wyłącznie z pomocy takich pracowników zatrudnionych w ośrodku pomocy społecznej lub powiatowym centrum pomocy rodzinie.

Wskazane jest również zapewnienie mieszkańcom kontaktu z psychologiem. Usługi psychologiczne powinna świadczyć osoba spełniająca przesłanki określone w ustawie o zawodzie psychologa oraz samorządzie zawodowym psychologów. Mieszkaniec powinien mieć dostęp do psychologa nie rzadziej niż raz na miesiąc w wymiarze 2 godzin.

Zapewnienie opiekunowi mieszkania regularnego dostępu do wsparcia superwizyjnego lub psychologicznego ma znaczenie dla jakości usług świadczonych w formie mieszkania wspomaganego. W mieszkaniu mogą być również zatrudnione, odpowiednio do potrzeb, inne osoby posiadające specjalistyczne kwalifikacje zawodowe, w tym asystenci osoby niepełnosprawnej intelektualnie, które będą odpowiadały rodzajowi i zakresowi usług świadczonych w mieszkaniu. Do świadczenia usług w mieszkaniu wspomaganym mogą być zatrudnieni stażyści lub wolontariusze.